

від впливу на реалізацію трудових цінностей персоналу. Позитивна корпоративна культура фіксує для працівника цінність своєї професійної діяльності як способу особистісної трудової, творчої самореалізації й саморозвитку та цінність свого підприємства як умови забезпечення власних актуальних потреб на засадах спільних трудових цілей, завдань, цінностей, що проявляється в стабільній роботі підприємства. Культура зорієнтована як на розвиток виробництва, так і на соціальний розвиток колективу. Негативна корпоративна культура відбиває ситуацію, коли стратегічні цілі підприємства не визначені, розбалансовані (або просто задекларовані), відсутні спільні цілі та цінності трудової діяльності персоналу, характер міжособистісної та міжгрупової взаємодії не зорієнтований на спільний трудовий результат, порушуються норми трудового законодавства, розповсюджені тіньові відносини тощо. Підвищення інвестиційної привабливості відбувається за рахунок позитивної корпоративної культури, зменшення – негативної.

Інтеграція наведених нетипових показників до моделі оцінки інвестиційної привабливості вугледобувних підприємств дозволить значно підвищити її точність та ефективність. Це, в свою чергу, забезпечить адресність інвестування в потенційно більш прибуткові підприємства, що зумовить розвиток вугільної галузі в цілому. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку універсальної моделі оцінки інвестиційної привабливості вугледобувних підприємств.

Література: 1. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій // Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.98 № 22. 2. Єпіфанов А. О. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання : монографія / А. О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр, Т. М. Мельник. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 286 с. 3. Боярко І. М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / І. М. Боярко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 90–99. 4. Міністерство вугільної промисловості України.– Режим доступу : <http://www.mvr.gov.ua>. 5. Ізюмська В. Оцінка інноваційно-інвестиційного клімату в регіоні / В. Ізюмська // Економічний аналіз. – 2010. – № 7. – С. 179–181.

УДК 658.147

Пилипенко А. А.

Бондаренко Т. В.

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ

Анотація. Проведено аналіз динаміки значень та розглянуто структурні трансформації власного капіталу підприємств промисловості. Визначено можливості застосування величини ентропії для оцінки змінності структури власного капіталу. Розкрито змістовність підходу щодо дослідження впливу структури власного капіталу на підсумок діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання.

Аннотация. Проведен анализ динамики значений и рассмотрены структурные трансформации собственного капитала промышленных предприятий. Определены возможности применения величины энтропии для оценки измененной структуры собственного капитала. Раскрыто содержание подхода к исследованию влияния структуры акционерного капитала на итог деятельности исследуемого субъекта хозяйствования.

Annotation. Industrial enterprises equity value changes and its structural transformation are analysed. The possibility of using entropy to assess changes in the structure of equity capital is determined. The content approach to studying the effect of capital structure on the outcome of the investigation of a business entity is disclosed.

Ключові слова: підприємство, промисловість, структура, ентропія, власний капітал, фінансовий результат.

Здійснення господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання неможливе без достатнього обсягу коштів, як залучених, так й власних. При цьому в умовах кризи та передкризової ситуації особливо вагомими є питання щодо ефективного використання та примноження власної ресурсної бази. Виходячи з цього, власний капітал як первинне джерело формування ресурсів та основа утворення захисного бар'єру протидії впливам з боку чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ відіграє вагомий роль у діяльності сучасного промислового підприємства. Водночас з цим

© Пилипенко А. А., Бондаренко Т. В., 2011

підсиленням такої значимості власного капіталу є його здатність змінювати свою вартість внаслідок розвитку економічних відносин, що виникають під час організації та здійснення господарської діяльності підприємства. При цьому відображенні такої зміни можуть бути структурні трансформації власного капіталу, що відображає змінність умов та можливостей функціонування підприємства.

Отже, можна стверджувати, що проблематика питання, яка визначається розглядом власного капіталу, є вкрай важливою та набуває особливої вагомості, бо визначається розглядом ряду практичних завдань, спрямованих на стаке функціонування підприємства.

Значимість обраного напрямку дослідження підтверджується низкою робіт різних авторів. При цьому серед таких робіт можна виділити принаймні дві групи досліджень. Перша з таких груп, до яких, наприклад, можна віднести роботи Білик Н. Д. [1], А. Пилипенко [2], Беленкова О. Ю. [3], Т. Кузнецової [4], Шабанова О. В. [5], присвячена узагальненню питань щодо визначення засад формування власного капіталу підприємства та аналізу його впливу на діяльність підприємства. Інша група досліджень, серед яких можна виділити, наприклад, роботи Н. Пономаренко [6], Гурнак О. В. [7], Шеремета Й. М. [8], А. Черпа [9], Чиж Н. М. [10], розглядаються питання, які пов'язані з аналізом структури власного капіталу підприємства та фактори її оптимізації.

Однак, незважаючи на важливість розгляду поставленого питання та множинність напрямів щодо його розкриття у працях науковців, все ж таки особливості трансформації структури власного капіталу промислових підприємств є недостатньо висвітленими. Це пов'язано як із необхідністю розгляду структури власного капіталу окремих підприємств у розрізі галузей економіки, так і з врахуванням фактора часу щодо визначення динаміки у змінах складових частин власного капіталу.

Тож в якості мети дослідження обрано проведення аналізу структури власного капіталу підприємств промисловості. Розкриття поставленої мети дослідження вимагає вирішення таких завдань: провести аналіз структурної трансформації власного капіталу підприємств промисловості в цілому; дослідити змінність структури власного капіталу на рівні окремих підприємств; розглянути показник оцінки змінності структури власного капіталу.

Для розв'язку поставлених завдань дослідження, насамперед, визначимося із основними складовими структури власного капіталу промислових підприємств. Аналіз нормативної бази [11], даних Державної служби статистики України [12] та звітів у розрізі окремих підприємств [13] показує, що до більш вагомих складових власного капіталу підприємств промисловості належать: статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений та вилучений капітал. Відповідно до цих складових і розглянемо динаміку значень власного капіталу. Зокрема, на рис. 1 (побудовано на основі даних [12]) надано динаміку значень основних складових власного капіталу вітчизняних промислових підприємств у цілому.

З даних рис. 1 видно, що найбільш волатильними є значення такої складової власного капіталу, як нерозподілений прибуток (непокритий збиток). Разом з цим суттєвий вектор зростання за підсумками досліджуваного періоду часу має динаміка значень додаткового капіталу. При цьому загальна динаміка значень резервного капіталу визначається тенденцією до зниження. Інші дві складові власного капіталу змінюються у межах встановлених значень.

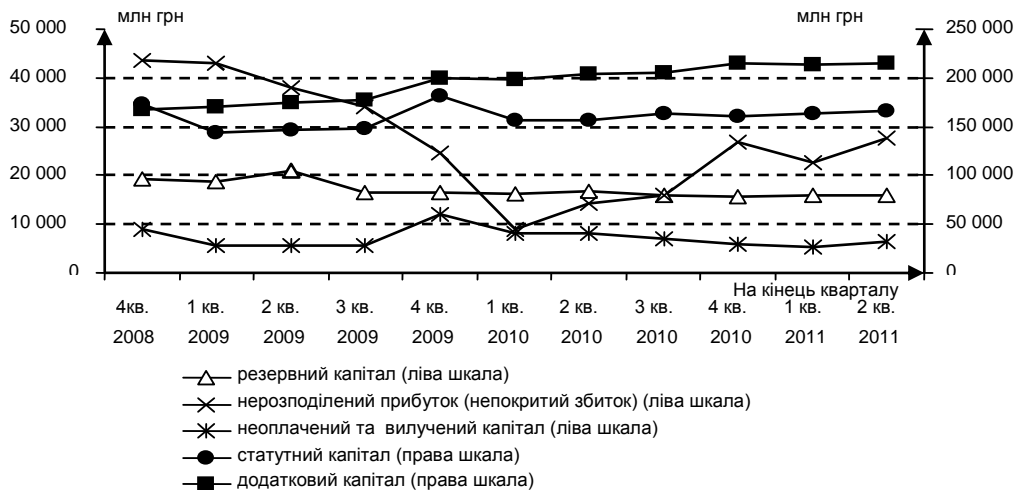

Рис. 1. Динаміка значень складових власного капіталу підприємств промисловості (в цілому по Україні)

Разом з цим найбільші значення серед складових власного капіталу вітчизняних підприємств промисловості мають статутний капітал та додатковий капітал, які у підсумку і визначають загальний напрям функціонування та розвитку підприємства. Значимість питомої ваги статутного та додаткового капіталу серед основних складових власного капіталу підтверджується й на основі аналізу його структури.

На рис. 2 (обчислено за даними [12]) наведено зміну структури власного капіталу підприємств промисловості в цілому по Україні. Зокрема, з даних рис. 2 видно, що за останні півтора року, незважаючи на значне зростання значень додаткового капіталу відносно інших складових власного

капіталу (див. рис. 1), питома вага додаткового капіталу у структурі власного капіталу підприємств промисловості знаходиться у межах 50 %. Разом з цим слід зазначити, що питома вага статутного капіталу коливається на позначці 40 % (див. рис. 2). Тож можна стверджувати, що загалом змінність структури власного капіталу вітчизняних підприємств промисловості в цілому визначається змінністю питомої ваги таких її складових, як: резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений та вилучений капітал. Таке припущення є доречним, зокрема, з погляду визначення оптимальної структури власного капіталу підприємства (хоча це питання і виходить за рамки даного дослідження).

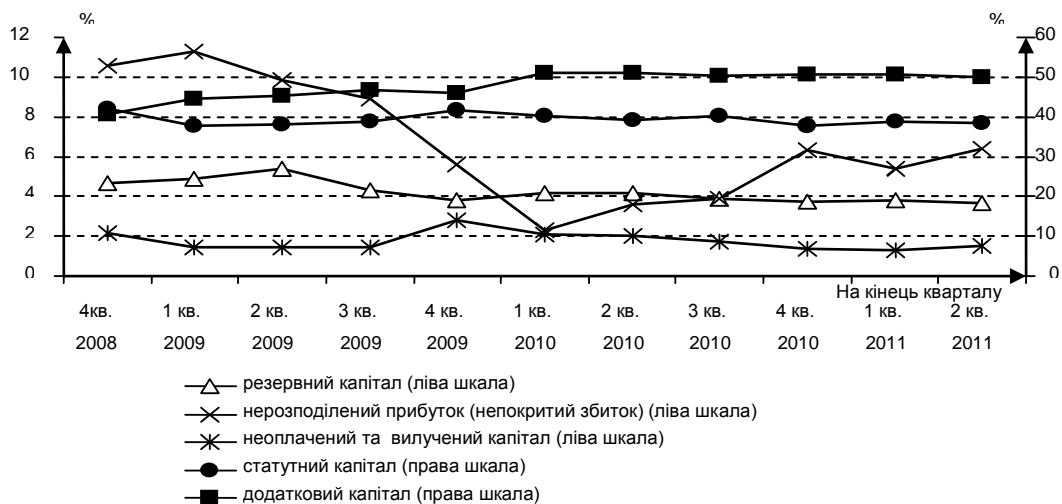

Рис. 2. Зміна структури власного капіталу підприємств промисловості (в цілому по Україні)

Проте не менш важливим питанням, яке було визначене в якості одного із завдань дослідження, є розгляд показника для оцінки змінності структури власного капіталу. Одним із найбільш розповсюджених з таких показників є показник ентропії [14]. Отже, в якості одного з інструментів, який дозволяє відслідковувати змінність значень показників власного капіталу, варто використовувати показник ентропії цілісної структури значень власного капіталу. Це дозволяє відслідковувати не лише змінність у значеннях показників власного капіталу, а й визначити впливовість окремих складових структури на можливу змінність загального показника власного капіталу. Для розрахунку такого показника використовується класична формула ентропії [14]:

$$E = - \sum_{i=1}^N p_i \cdot \ln p_i, \quad (1)$$

де E – значення величини ентропії. При цьому чим менше значення величини ентропії, тим більш визначеною є структура, що розглядається;

N – кількість компонент структури, ентропія якої розраховується;

p_i – імовірність, яка характеризує i -ту компоненту структури (в даному випадку в якості показника p_i можна обрати питому вагу i -ї компоненти структури).

Відповідно до формули (1) та даних рис. 2 у табл. 1 подано розрахунок ентропії структури власного капіталу як міри його оцінки.

Таблиця 1

Ентропія структури власного капіталу підприємств промисловості

Структура власного капіталу відповідно до періоду	Величина ентропії
на кінець 4 кварталу 2008 року	1,19
на кінець 1 кварталу 2009 року	1,18
на кінець 2 кварталу 2009 року	1,17
на кінець 3 кварталу 2009 року	1,13
на кінець 4 кварталу 2009 року	1,11
на кінець 1 кварталу 2010 року	1,01
на кінець 2 кварталу 2010 року	1,04
на кінець 3 кварталу 2010 року	1,04
на кінець 4 кварталу 2010 року	1,07
на кінець 1 кварталу 2011 року	1,05
на кінець 2 кварталу 2011 року	1,07

З даних табл. 1 видно, що найменше значення величини ентропії структури власного капіталу припадає на кінець першого кварталу 2010 р. Тобто саме за підсумками цього періоду структура власного капіталу вітчизняних підприємств була найбільш визначеною на всьому досліджуваному інтервалі часу. І це дійсно так, бо саме за підсумками першого кварталу 2010 року структура власного капіталу відрізнялася найбільшою питомою вагою додаткового капіталу (51 %), середніми за період значеннями питомої ваги статутного капіталу (40 %) та найбільш вираженими значеннями резервного капіталу (4 %), нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) (2 %), неоплаченого та вилученого капіталу (2 %). Відтак у даному сенсі величина значень ентропії може визначати оцінку змінності структури власного капіталу.

Проте відповідно до обраних завдань дослідження відкритим залишається розгляд змінності структури власного капіталу на рівні окремих підприємств. Для вирішення цього питання проведемо відповідний аналіз з погляду підприємств однієї з галузей промисловості, які до того ж функціонують у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці. Доцільність таких зауважень пов'язано із врахуванням одних і тих же чинників впливу на діяльність досліджуваних підприємств, а відтак і врахуванням однакових умов щодо формування структури їх власного капіталу. Зокрема, в якості таких підприємств обрано машинобудівні підприємства Харкова: ПАТ "Турбоатом", ПАТ "ХТЗ ім. С. Орджонікідзе" та ПАТ "Електромашина".

У табл. 2 (узагальнено за даними [13]) наведено значення окремих складових власного капіталу з низки досліджуваних підприємств. З неї видно, що значення складових власного капіталу за досліджуваними підприємствами мають різну динаміку. Тож це має своє відбиття й на структурі власного капіталу зазначених підприємств. Аналіз даних табл. 2 свідчить про те, що у структурі власного капіталу з погляду ПАТ "Турбоатом" привалюючою є питома вага додаткового капіталу на фоні поступового її зменшення і поступового зростання питомої ваги такої частини власного капіталу даного підприємства, як нерозподілений прибуток. Разом з цим для ПАТ "ХТЗ ім. С. Орджонікідзе" характерним є загальне домінування додаткового капіталу, яке також поступово зменшується, але на користь вже непокритих збитків.

Усупереч цьому можна констатувати, що структура власного капіталу для ПАТ "Електромашина" характеризується значно більшою питомою вагою статутного капіталу порівняно зі структурою власного капіталу з погляду ПАТ "Турбоатом" та ПАТ "Електромашина". Відтак, оцінка змінності структури власного капіталу за допомогою величини значень ентропії відповідно до розглянутого може бути й недоречною. Це обумовлено тим, що можуть нівелюватися впливи негативних та позитивних складових структури власного капіталу на оцінку її змінності. Тож необхідно враховувати окремо наявність таких впливів на визначення оцінки змінності структури власного капіталу, або запровадити інший підхід для розрахунку ентропії.

Таблиця 2

Значення окремих складових власного капіталу по досліджуваних підприємствах

Складові власного капіталу (тис. грн)	Роки							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ПАТ "Турбоатом"								
Статутний капітал	105 624	105 624	105 624	105 624	105 624	105 624	105 624	105 624
Додатковий капітал	356 330	356 160	381 372,9	414 217,6	415 312	415 385	416 543	415 129
Резервний капітал	60 999	60 999	61 064	61 064	61 064	61 064	61 064	61 064
Нерозподілений прибуток	222 873	244 437	230 322,2	237 162,6	254 421,4	388 529	460 420	606 602
Неоплачений капітал	0	0	0	0	0	0	0	0
ПАТ "ХТЗ ім. С. Орджонікідзе"								
Статутний капітал	4 350	4 350	4 350	4 350	4 350	4 350	4 350	4 350
Додатковий капітал	183 258	151 504	157 544,7	159 307	160 210,1	160 967	162 944	162 941
Резервний капітал	0	0	0	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток	0	0	-22 618,6	-53 847,9	-144 273	-299 244	-403 293	-463 744
Неоплачений капітал	0	0	0	0	0	0	0	0
ПАТ "Електромашина"								
Статутний капітал	3 999,4	3 999,4	3 999,4	3 999,4	3 999,4	7 342	7 342	7 342
Додатковий капітал	10 402,9	8 886,6	8 718	8 620,2	8 535,2	8 223	7 721	7 287
Резервний капітал	553,8	553,8	553,8	553,8	553,8	1 000	1 101	1 101
Нерозподілений прибуток	620,4	-242,1	-248,6	-2486	2 633,6	5 696	8 958	15 368
Неоплачений капітал	0	0	0	0	0	-3 343	0	-19 494

З метою розгляду іншого підходу для визначення величини ентропії структури власного капіталу звернемо увагу на те, що ентропія розраховувалася з погляду встановлення конкретної структури власного капіталу за окремий період часу. Однак також можна розраховувати величину ентропії виходячи з даних щодо змінності структури власного капіталу. Тобто для цього потрібно спочатку визначитися із абсолютним відхиленням у значеннях складових власного капіталу відносно окремих періодів та визначити структуру змінності складових власного капіталу, а вже для цієї структури розрахувати величину ентропії. З економічної точки зору це надає змогу аналізувати вже не стільки структуру власного капіталу, а її змінність відповідно до зміни значень різних складових, що є більш суттєвим з погляду аналізу динаміки показників діяльності суб'єкта господарювання,

структура власного капіталу якого аналізується. До того ж відповідно до яких періодів така змінність досліджується, можна отримати й різні оцінки змінності структури власного капіталу, що загалом розширює межі проведення аналізу.

Зокрема, надалі було розраховано величину ентропії, яка визначає оцінку змінності структури власного капіталу кожного з досліджуваного підприємств у поточний період відносно попереднього. При цьому такі дані було зіставлено із значеннями отриманого фінансового результату, що дозволяє проаналізувати вплив змінності структури власного капіталу на підсумок діяльності суб'єкта господарювання (рис. 3, власні розрахунки та узагальнення відповідно запропонованого та даних [13]).

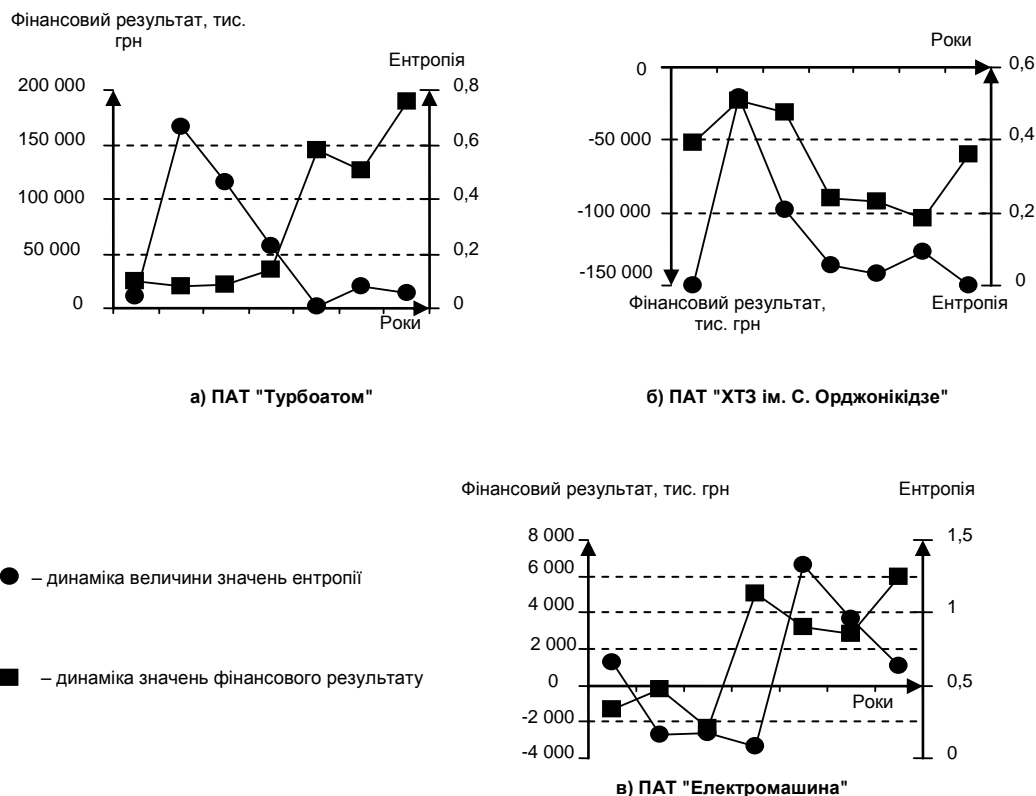

Рис. 3. Динаміка значень фінансового результату та величини ентропії як оцінки змінності структури власного капіталу по досліджуваних підприємствах за підсумками 2004 – 2010 років

З даних рис. 3 видно, що для ПАТ "Турбоатом" та ПАТ "Електромашина" динаміка значень фінансового результату та величини ентропії як оцінки змінності структури власного капіталу є зворотною та загалом корелює із зменшенням невизначеності структури капіталу досліджуваних підприємств відповідно до позитивних змін у значеннях отриманого фінансового результату такими підприємствами. Однак цього одноставно неможливо сказати відповідно до даних ПАТ "ХТЗ ім. С. Орджонікідзе", значення отриманого фінансового результату якого є від'ємними на всьому досліджуваному інтервалі часу.

Отже, остаточно можна стверджувати, що для узагальнення ентропії як оцінки змінності структури власного капіталу досліджуваного підприємства з погляду підсумку його діяльності слід звертати увагу на склад структури такого капіталу, принаймні з погляду динаміки зміни його складових частин, які визначають позитивні та негативні тенденції у значеннях власного капіталу. Тож дане зауваження визначає доцільність розгляду ентропії змінності структури власного капіталу як основи для проведення аналізу з визначення впливу відміченої структури на підсумок діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання.

Сутність пропонованого підходу полягає в розмежуванні позитивних та негативних змін у значеннях окремих складових власного капіталу, визначенні їх превалювання відповідно до структури власного капіталу, визначенні ентропії змінності структури власного капіталу та співставленні її із значеннями отриманого фінансового результату. Тобто такий підхід є основою для проведення аналізу структурних трансформацій власного капіталу досліджуваних підприємств.

Таким чином, у роботі проведено аналіз динаміки значень власного капіталу і його складових для підприємств промисловості в цілому та показана можливість застосування для проведення такого аналізу величини ентропії як оцінки змінності структури власного капіталу. Разом з цим, більш детальний аналіз величини ентропії як оцінки змінності структури власного капіталу з погляду конкретних підприємств сприяв розкриттю узагальненого підходу щодо дослідження впливу

структури власного капіталу на підсумок діяльності суб'єктів господарювання. Це дозволило також визначити основні засади з проведення аналізу структурних трансформацій власного капіталу аналізованих підприємств. Тож як напрям подальших досліджень слід вважати ґрунтовним розвинення наведених у роботі пропозицій щодо визначення оцінки змінності структури власного капіталу з метою розробки підходу щодо проведення порівняльного аналізу впливу структури власного капіталу різних суб'єктів господарювання на підсумок її діяльності.

Література: 1. Билык Н. Д. Финансовый план государственного предприятия / Н. Д. Билык // Финансы Украины. – 2003. – № 7. – С. 44–49. 2. Пилипенко А. Финансовая устойчивость и стратегия предприятия в условиях рынка / А. Пилипенко // Банковское дело. – 2000. – № 2. – С. 15–19. 3. Беленкова О. Ю. Приріст власного капіталу як критерій розвитку будівельного підприємства / О. Ю. Беленкова // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 3. – С. 88–94. 4. Кузнецова Т. Система управління власним капіталом підприємства / Т. Кузнецова // Наукові записки. 2006. – Вип. 16. – С. 257–259. 5. Шабанова О. В. Прийняття оптимальних рішень при формуванні власного капіталу підприємств / О. В. Шабанова // Зб. наук. пр. – Черкаси, 2005. – Вип. 15. – С. 218–220. 6. Пономаренко Н. Оптимізація структури формування власного капіталу підприємства / Н. Пономаренко // Економіка розвитку. – 2007. – № 4. – С. 77–80. 7. Гурнак О. В. Визначення оцінки величини власного і позикового капіталу в управлінні структурою капіталу підприємства / О. В. Гурнак // Наукові праці. – Донецьк, 2002. – Вип. 53 : Сер. : Економічна. – С. 125–133. 8. Шеремета Й. М. Аналіз структури власного капіталу підприємства та його вплив на прийняття фінансових рішень / Й. М. Шеремета // Економічний аналіз. 2009. – Вип. 4. – С. 332–335. 9. Череп А. Структурування власного капіталу підприємств України / А. Череп // Наукові записки. 2006. – Вип. 20. – С. 155–157. 10. Чиж Н. М. Особливості оптимізації структури власного капіталу за критерієм мінімізації його вартості / Н. М. Чиж // Економічні науки. 2007. – Вип. 4. Ч.2 (16) : Серія : Облік і фінанси. – С. 193–201. 11. П(С)БО "Баланс" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 12. Власний капітал за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 13. Звіти окремих підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua. 14. Кокин А. С. Уравнение стоимости бизнеса: энтропия как мера стоимости / А. С. Кокин, О. Р. Чепьюк // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2007. – № 6. – С. 201–207.

Шайкан А. В.

УДК 657

Шкіря Н. Л.

ОПЕРАТИВНИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Анотація. Розглянуто питання класифікації обліку і контролю; розглянуто оперативний облік і контроль як інформаційне підґрунтя обліково-аналітичної системи стратегічного управління підприємством.

Аннотация. Рассмотрены вопросы классификации учета и контроля; рассмотрен оперативный учет и контроль как информационную основу учетно-аналитической системы стратегического управления предприятием.

Annotation. The article covers the classification of accounting and control, examines records management and control info basis of accounting information and analytical system for strategic enterprise management.

Ключові слова: господарський облік, бухгалтерський облік, оперативний облік, управлінський облік, податковий облік, класифікація, стратегічне управління, тактичне (оперативне) управління, реальна стратегія підприємства.

Досліджуючи питання класифікації обліку і контролю досить часто фахівці з обліку і аудиту застосовують такий інструмент, як класифікація обліку за характером. Такий підхід став популярним у другій половині 90-х років ХХ століття з розповсюдженням зарубіжних облікових практик. На відміну від традиційного вітчизняного підходу до класифікації обліку за видами, де господарський облік поділяється на статистичний (статистичні спостереження), оперативний та бухгалтерський (рис. 1), зарубіжні фахівці зосередилися тільки на бухгалтерському обліку, виокремивши в ньому кілька напрямів "за характером" (рис. 2).

© Шайкан А. В., Шкіря Н. Л., 2011